

boken lyckas väcka djupare metodologiska frågor trots att den framför allt riktar sig till nybörjare i ämnet. *Filosofera tillsammans* är en välskrivna bok som är väl anpassad till sin målgrupp, och därmed ett välkommet tillskott till den svenska filosofilitteraturen.¹

Simon Rosenqvist

1. Tack till Milena Siegrist, Jens Johansson och Olle Risberg för hjälpsamma kommentarer på tidigare versioner av denna recension.

Grubbel i skymningen

Lars Bergström

Thales 2024. 119 s. ISBN 978-91-7235-145-5

Lars Bergström har skrivit ännu en liten tankebok, avsedd för en bildad allmänhet intresserad av filosofiska problem. Den är fylld av läsvärda reflektioner, barnslig undran och näbbiga invändningar mot högtflygande filosofiska doktriner. Sällan får läsaren ta del av några bestämda ståndpunkter. Det slutar oftast i en fruktbar undran. Vad hände före Big bang? Varför kan jag inte vara på olika ställen samtidigt? Om Descartes demon kan lura i oss att världen är en illusion, kan han inte också lura i oss att vi tänker? De logiska positivisterna hävdade att en sats var meningslös om den inte antingen var en truism eller sådan att den kunde prövas empiriskt, men kan den tesen prövas empiriskt? Den kan väl inte vara en truism?

Boken redovisar en gammal tänkares självupplevda funderingar. Ofta återvänder Bergström till teman från artiklar i *Filosofisk tidskrift* och tidigare populära böcker (särskilt "den gula"). Ska vi frukta döden? Vad är en giltig slutledning? Kan världen vara en matematisk struktur? Det sker den här gången lite oväntat på ett självutlämnande sätt som är nytt. Man får t. ex. en inblick i författarens sömnvanor. Jag tror att boken kan tala till unga människor som för första gången söker kontakt med filosofin. På köpet får de också lite faktisk information om de logiska positivisterna och om Wittgensteins möjliga relation till Hitler. Med detta sagt vill jag i fortsättningen koncentrera min granskning till två punkter där Bergström tar ställning och där jag är oense med honom.

Bergström undrar vem han är. Jag kan på motsvarande sätt undra vem jag är. Jag känner mig säker på svaret. Jag är den person som författat denna recension. Jens Johansson på tidskriften, som beställde den, skulle hänvisa till mig som "Torbjörn Tännsjö".

Lurar här svåra filosofiska problem? Kanske. Ett är väl vad för slags varelse jag, Torbjörn Tännsjö, är. Ett annat är vilka kriterier som ska uppfyllas för att två förekomster, vid olika tidpunkter, på olika platser, av någon som kallar sig Torbjörn Tännsjö, ska vara förekomster av en och samma person: Torbjörn Tännsjö.

Den förra frågan har nog prioritet. Beroende på vad för slags varelser vi är kan det vara lämpligt att använda olika kriterier på "numerisk identitet".

Bergström diskuterar och avvisar olika svar på den förra frågan. Kanske finns jag inte alls (Humes ståndpunkt, som Bergström tolkar honom). Det framstår för mig som absurt. Jag vet att jag finns.

Är jag identisk med min kropp? Bergström har olika invändningar och jag tycker också det låter konstigt. Jag *har* förstås en kropp, men om jag *vore* en kropp skulle jag överleva min död och få närvara vid min begravning. Det tror jag inte kommer att hända.

En immateriell själ, som Descartes förställde sig saken? Det låter mystiskt.

Ett "program"? Är den möjligheten ens värd att överväga?

En "korv" i rumtiden? Här närmar vi oss kanske lösningen!

Jag tror att jag är en *organism* – inte en kropp – utsträckt i rumtiden (om denna fyrdimensionella fysik ska tas för given). Oavsett om vi ska räkna med tre, fyra eller fler dimensioner är jag just en *organism*.

Den organism som är jag tog sin början då ett embryo med ett bestämt genom hade bildats från min pappas sädescell och min mammas äggcell. Mycket har hänt sedan dess, jag har förlorat vissa förmågor men fått andra. Ändå har organismen som är jag bestått.

Kanske drabbas denna syn av Bergströms invändning mot att jag skulle vara en kropp? Min kropp ser olika ut under olika stadier av mitt liv. Kan då olika stadier av min kropp vara identiska med varandra, undrar han. Nej, naturligtvis inte, men de kan alla vara stadier i min organisms utveckling. Det fanns en tid då jag inte kunde tänka, men kunde överleva i en livmoder. Nu kan jag tänka, men jag skulle drunkna i en livmoder. Det är ändå samma organism. Hur vet vi det? Det går att observera denna organism under dess historia!

Eller är det verkligen samma organism vi observerar? Det beror förstås på vilka kriterier vi har på identiteten hos en organism. Bergström tänker sig situationer där en individ laddas upp i olika datorer eller på annat sätt delas upp. Men om jag är en organism, är något sådant knappast möjligt. Jag överlever inte en delning. Och även om innehållet i min

hjärna laddas upp i en dator, så förblir jag den organism jag är. Detta även om någon annan (kanske datorn) skulle tänka liknande tankar som de jag tänker. Också om den skulle hävda att den var jag.

Med denna syn kan jag nog också överleva "hjärndöd". Om min kropp hålls igång med hjälp av intensivvård så lever organismen, som är jag, vidare. Men om man stänger av respiratorn och mitt hjärta slutar att slå, så är min tid ute. Om detta spelar någon roll för mig, eller från evighetens perspektiv, är en annan sak.

Visst kan det finnas kniviga gränfall. Det gör det ju också beträffande fysiska objekt, så som t. ex. Theseus skepp. Man tar bort en planka i taget och bygger sedan av dessa en exakt kopia av skeppet. Eller är "kopian" då i själva verket identisk med skeppet? Det är svårt att säga. Kanske kan det uppkomma försäkringstvister om ett beslut måste fattas. Sak samma då människor eventuellt i en framtid kan delas på två. Normalt borde nog beslutet vara att vi inte överlever delning.

Det finns fler oenigheter mellan mig och Bergström beträffande sådant han hävdar i boken, t. ex. om fri vilja och handlingsfrihet. Denna oenighet har vi emellertid avhandlat i andra sammanhang. Låt mig därför bara till sist invända mot något Bergström dogmatiskt slår fast.

Att en lycklig individ kommer till världen är ingen förbättring, men att en olycklig individ tillkommer är en klar försämring. (s. 81)

Jag antar att detta ska förstås normativt – vad är annars poängen med talet om bättre och sämre? – på följande vis. Om jag kan skapa en värld med miljarder och åter miljarder lyckliga människor, men till priset av att det också tillkommer en på det hela taget lite olycklig individ, och om det enda alternativet är att inte skapa någon värld alls, så bör jag välja det senare alternativet. Eller i befolkningstermer i vår tid. Om jag kan välja mellan att å ena sidan tillåta en fortsättning av mänskligheten med miljarder och åter miljarder lyckliga individer under hundratals miljoner år – om än till priset att en och annan kommer att vara olycklig – och å andra sidan att inte alls rädda mänskligheten, så bör jag välja det senare. Allt annat lika är det i så fall bättre om allt tar slut med oss. Denna slutsats är så pessimistisk att den i sig utgör ett *reductio* av Bergströms tes.

Torbjörn Tännsjö